

BIBLIOTË

814-31

D 2A

SHTETI

SHIROKASTËR

NDOC
PAPLEKA

Gjyaku i tokës

roman

891.983-31.

1891-92

8JH31
P24.

Ndoc
Papleka

GJAKU I TOKËS

roman

SHTËPIA BOTUESE
«NAIM FRASHËRI»

Redaktor

XHEZAIR ABAZI

PJESA E PARË

Ujët që rrëshqiste mbi gurët e bardhë e të lëmuar, në vendet e pjerrëta dukej si një brez i argjend-të prej shkume e vezullimesh. Omeri ndiente një marra-menth të lehtë, një dridhje të të gjithë qenies. Një rrjedhë e tejdukshme si lumi që kishte përpara, gurgullonte brenda tij. Të pres, Jerinë, thoshte ajo rrjedhë. Të pres, të pres, të pres... Ajo pritje ishte dielli që e mbushte me mijëra reflekse gëzimi, si vezullimet që formoheshin nga thyerja e rrezeve mbi lumë. Të pres, Jerinë!...

Sytë po i dhembnin nga lodrimet e ujit dhe Omeri e largoi shikimin nga lumi i shkumëzuar. Qielli i kthjellët, i ngushtë pushonte mbi kreshtat e dhëmbëzuara ku kishin mbetur disa lara bore. Çdo vit ato lara merrnin forma të çuditshme. Sidomos forma kafshësh. Në shpatin e malit përballë ishte një larë e madhe. Dielli e hante dita-ditës. Kur ajo larë zvogëlohej e merrte formën e një kali, ngjiteshin tubat në bjeshtë. Në fëmijëri Omerit i dukej sikur shalonte kalin e larës së borës për të shkuar te tëbana. Vërtet

ai e kishte shaluar atë kalë shumë herë në ëndërr, kur priste me padurim të udhëtonte përmes ahishta-ve e pllajave. Të bridhte nëpër livadhet me bar të rritur e lule që luhateshin nga filladi. Të dëgjonte këmborët, cingaret e trokat e tubave që mblidheshin përpara tëbanave. Të luante me shokët e lagjeve të tjera, që i gjente çdo verë më të rritur.

Pas këtyre ëndrrave, në vend të kalit të bardhë të borës hipte në kalin e kuq të shtëpisë. Trok e trok, trok e trok... Orë të tëra përplasja e potkonjve në gurët e rrugës së bjeshkës. Prapa kësaj trokëllime mbetej zhuzhëllima e tokës që po thahej në diell dhe cinxë-rima e gjinkallave të fshehura nëpër lëvoret e lisave. Mbetej verdhësia dhe era e rëndë e barit që po për-cëllohej nga dielli i fortë. Mbeteshin plisat e çarë, gjethet e misrit të mbledhura fitil.

Kur hipte në ndonjë majë, Omeri shikonte po-shtë, matanë kodrave e luginave, dhe kërkonte me sy shtëpitë e fshatit të tij që i mbështillte një tis i hollë, i ndritshëm, diçka si mjegullnajë verbuese, e krijuar nga drita që thyhej në faqet e gurëve të zhveshur. Ai shquante vetëm ndonjë pjesë të përrenjve të tharë, të mbushur me gurë të bardhë e të lëmuar.

Omeri e kishte provuar pushtetin e tmerrshëm të thatësirës, vetëm kur kishte zbritur në verri për të marrë miell e pemë. Imazhi i saj e ndiqte si makth për disa ditë, edhe pasi ngiitej prapë në bjeshkë. Mandej tretej dalëngadalë në hijet e pyjeve e të mri-zeve, në freskun e burimeve e të majave. Shtërëngimi i saj i mundimshëm e lëshonte, siç të lëshon angushtia e një ëndrre të ligë.

Duke u rritur, Omeri po e ndiente se ai mur i bri-shtë që ngrinte mosha midis tij e thatësirës, do të shembej. Në ato çaste të shkurtra, drithëruese, kur tek i riu shfaqet papritmas burri, siç duken qartë malet e vagëlluara nga muzgu në dritë të vetëtimës, ai mendonte se nuk ishte larg ajo verë e pashmangshme, kur thatësira do të qëndronte përballë tij, bishë e kre-

shpëruar me sy të ndezur, kuçedër me nëntë krerë që nxjerr nga të nëntë gurmazët rrëke prushi e vrushkuq flake. Këto përfytyrime të frikshme zinin fill e ushqeheshin nga gojëdhënat e lashta, që tregonin pleqtë e Gurajës për luftërat midis kuçedrave e dragonjve, për shterjen e Përroit të Thatë, i cili qëmoti e mbushte fshatin me rropamën dhe freskinë e ujërave të tij.

Me të vërtetë shtrati i Përroit të Thatë ishte shumë i gjerë. Në të kishte gurë të mëdhenj sa një kullë, që ishin rrokullisur e lëmuar nga ujërat e shumta të lumit të qëmotshëm. Në disa vende, përgjatë brigjeve të tij, kishte mbetëza muresh të thata. Aty kishin qenë mullinjtë që bluanin natë e ditë grurin dhe thekrën e pllajave të Gurajës. Kaq drithë bëhej asokohe në ato pllaja, sa që në dimër u jepnin edhe bagëtive të majmeshin e t'u forcoheshin gjymtyrët. Shterja e lumit ujëshumë sollti edhe shterjen e gjinjve pjellorë të tokës, e cila u tha, u plasarit, u ngurtësua dhe nuk i mëkoi më, kërcejtë e hollë e të brishtë të bimëve. Si mishi që mblidhet nga dhimbja, jeta u tkurr nga djegia e pamëshirshme e thatësisë. Në trupin e arave të mbetura djerr u ngulën çaponjtë dhe kthetrat e barërave të egra. Agonia e arave që e gjatë, e dhimbshme. Në vend të prekjes së duarve dhe të shputave të zbathura të njeriut, ato ndienin mbi vete trupin e ftohtë e të birtë të rrëshqanorëve, barkun e butë të egërsirave që hapnin në të vrima e strofulla të errëta.

Në lirishta e pyllnaja, ku s'ta merrte mendja se do të kishte kaluar ndonjëherë veshi i plorit apo hapi i far-tarit, barinjtë pleq i kishin treguar Omerit gjurmët e lëmenjve, ku stërgjyshërit kishin shirë grurin dhe thekrën...

Omeri nuk ia ndante sytë larës së borës që ishte shndërruar në një shumëkëndësh të çrregullt. Pas disa ditësh ajo do të merrte formën e një kali. Sot ishte hera e fundit që Omeri do të shihej me Jerinën, para se të ngjiteshin në bjeshkë. I kishte lëshuar dhitë herët, më herët se të gjithë barinjtë e tjerë të fshatit

dhe i kishte sjellë nga kjo anë ku kullotnin edhe tubat e Breglumit.

Në shpatet e maleve e të kodrave, në të dy brigjet e lumit që gjarpëronte midis tyre tringëllinin cingaret e bronza. Herë pas here heshuja e kullotave ndërpritej nga blegërima dhish a nga thirrjet e barinjve.

Kurrë nuk më ka dalë fjale e nuk më ka lënë të pres kaq shumë, mendoj Omeri. Ata e kishin lënë të takoheshin në mëngjes, kurse tani ishte bërë mesditë. Ishte zheg, një zheg i parakohshëm që paralajmëronte një verë përvëluese. Dhitë ishin ulur në mriç e po përtyreshin, duke tundur lehtë mjekrat e mprehta. Bluanin me nge lastarët e blertë e tërë lëng të shkozave e të lajthive.

Omeri çau përmes pyllnajës dhe zbriti te lumi. Stër-piklat e ujit që përplasej pas gurëve i ranë në fytyrë dhe ia mbështollën me një cipëz të hollë freskie. Megjithatë i dukej sikur diçka po ia digjte kraharorin, ballin, fytyrën e pëllëmbët. Një thatësi që s'e kishte njohur më parë. Një afsh i nxehtë që po ia përcëllonte mushkëritë. Fjalët iu mblodhën fitil si gjethet e misrit të paujitur, mendimet iu kthyen së prapthi si fletët ngjyrë rrase të blireve. Pëllëmbët ia mbuloi bari i kuqërruar dhe në buzë ndjeu ashpërsinë e plisave të tharë.

Tani qenia e tij ishte si një hapësirë e munduar nga thatësira, që sfilitej nën një diell zhuritës e moskokëçarës. Ishte Guraja pa lumë, pa ujëra, që afshonte në mes të korrikut. Shikoi fytyrën e tij të pasqyruar në një pellg të qetë. Si bebëzat e Jerinës, mendoj Omeri. Ai ishte befasuar kur i kishte parë këta sy: me një kaltërsi të qelqtë, të pikëlluar. Krejt ndryshe nga Ujëbardha që shkumëzonte e gurgullonte aty përpara tij. Që rrokullisej midis gurëve si e ndërkrayer, duke tundur mbi shpatulla jelen e argjendtë të valëve. Krejt ndryshe nga ngjyra e saj e kaltër që bëhej e argjendtë. Që herë-herë bëhej aq e tejdukshme, si një lumë i paqenë, i ëndërrt...

Kurse sytë e Jerinës kishin një ngjyrë të thellë, të topitur, që nuk të ngazëllente, nuk të dehte, por të mbërthente, të hutonte. Omeri e kishte vënë re se sytë e saj nuk qeshnin asnjëherë. Por ata nuk ishin as të fjetur, as të mërzitur. Në ta ishte një ndjesi tjetër, që ai nuk e gjente dot se ç'ishte. Nuk dinte të shpjegonte, as t'i vinte një emër. Ajo ishte pikërisht kështu: një ndjesi pa emër, e pazakonshme. Kur gëzohej Jerina, kur qeshte Jerina, sytë mbeteshin në hije si burimet në thellësi të pyjeve, nën degë të kapërthyera ahesh e bredhash të moçëm. Gëzimi i rridhte fytyrës e grumbullohej në të dy qukat që i krijoheshin në faqe. Dy quka të vogla, si të thelluarat e rrumbullta në majë të mollëve të pjekura.

Çfarë po ma përcëllon kështu kraharorin?! — tha me vete Omeri me të habitur, me të rënkuar, pa lëvizur nga guri ku ishte mbështetur. Fytyra e tij ishte e ngjitur pas fundit të pellgut të tejpashëm e të palëvizshëm.

Ai u afrua te buza e ujit, mbështeti gjunjët mbi gurët e rrumbullakët dhe zhyti fytyrën në rrjedhë. Uji i ftohtë. e flladiti menjëherë. E ndjeu veten të lehtësuar si të kishte hequr nga shpatullat gurë të nxehtë. E zhyti prapë fytyrën në ujë, derisa nuk i mbeti asnjë shenjë e angushtisë dhe e zhegut që po e sfilin disa çaste më parë. U ngrit në këmbë me dhimbje në gjunjë e me fytyrën e veshur me bulëza uji. Zuri të ecte pranë lumit, teposhtë. Ndiqte me sy vallen e valëve, të shkumës, të reflekseve. Dëgjonte murmurimën e pandërprerë të lumit, që dukej sikur pyeste brigjet, sikur rënkonte, sikur qeshte. Kështu ecën edhe koha, mendoi Omeri. Edhe jeta është si ky lumë që nis në gji të maleve dhe sos diku larg, larg...

Ndonëse tashti ishte i bindur se Jerina nuk do të vinte, diçka brenda tij ende priste që vajza të shfaqej midis barishteve fletëgjera të bregut si një lule e bardhë. Të hovte prapa një druri a kaçube si një zog. Ta befasonte midis shkrepave të heshtur si një gurrë... U ndal. E vështroi me drithërimë tërë atë pjesë të dukshme të shtegut, nëpër të cilën kishte ardhur aq herë Jerina. Kurrkund ngjyra e bardhë e shamisë së saj. Kurrkund degë që tunden disa çaste, kur një njeri kalon midis tyre.

Omerin e nxori nga ajo përhumbje zëri i një bariu që po këndonte në shpatin e përtejme të lumit. Zëri vinte që andej i qartë, i forcuar nga gryka e luginës:

*O, krisi vallja në Gurajë,
Martoi Rexha t'voglin djalë.
Kur i mbushi nusja nandë net,
Ka zanë llafin me t'kunett:
— Amanet, kunetnit t'mi,
A po m'leni t'shkoj n'gjini?
— Amanet-o nuk po t'lamë,
Se atje ban therra rrush,
Atje ban mali larushk,
Atje ban pela tre mushq,
Atje vejat s'i merr kush...*

Omeri nuk mundi të rrinte më mbështetur pas myshkut të butë të trungut. Fjalët e këngës i gumëzhinin në vesh si grerëza. Kjo këngë e kishte acaruar gjithmonë, por sot ajo i hyri në damarë si vrer dhe ia pezmatoi gjithë qenien.

Ti nuk je këngë, por gjarpër që të kafshon zemrën, pëshpëriti Omeri. Cili njeri zemërgur, cila gojë e mallkuar të ka nxjerrë për herë të parë nga buzët? Çfarë e ka shtyrë ta quajë Gurajën e thatë, Gurajën pa ujë si një burg ku nuset nuk i lënë të venë te prindërit e tyre, nga frika se mos nuk kthehen më?!

Zëri vinte nga shpati ku kullotnin tubat e Breglu-